

УДК 338.4

С. М. Халатур,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Л. І. Бровко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Т. О. Моруга,

магістрант Дніпровського державного аграрно-економічного університету

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

S. Khalatur,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Finance and Banking Department, Dnipro State Agrarian and Economic University

L. Brovko,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Finance and Banking Department, Dnipro State Agrarian and Economic University

T. Moruga,

Dnipro State Agrarian and Economic University

METHODOLOGY FOR ASSESSING LIQUIDITY AND SOLVENCY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті досліджено економічну сутність понять "ліквідність" та "платоспроможність", розглядаються методичні засади оцінки платоспроможності підприємства. Проаналізовано показники ліквідності аграрних підприємств та досліджено чинники, що зумовили їх зміни. Запропоновано основні напрями підвищення платоспроможності підприємства.

The economic essence of concepts "liquidity" and "solvency" is studied in the article, methodical bases of an estimation of solvency of the enterprise are considered. The liquidity indicators of agrarian enterprises are analyzed and the factors that caused their changes are investigated. The main directions of increasing the company's solvency are proposed.

Ключові слова: ліквідність, платоспроможність, сільське господарство, показники, оцінка.
Key words: liquidity, solvency, agriculture, indicators, evaluation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Радикальні соціально-економічні перетворення в економіці країни, зміна форми власності державних підприємств на приватну, нові взаємовідносини підприємств з бюджетом, банками, іншими суб'єктами господарювання призвели до різкого погіршення фінансового стану і до втрати платоспроможності багатьох підприємств. Тому у цій ситуації особливої актуальності набуває оцінка платоспроможності підприємств та пошук шляхів її відновлення, оскільки жодне підприємство в сучасних умовах не застраховане від становища, коли воно не зможе розрахуватися за своїми боргами і зазнає фінансового краху.

В умовах економічних перетворень удосконалення оцінювання і прогнозування ліквідності підприємств є одним з пріоритетних завдань щодо забезпечення їх фінансової стабільності. Посилення уваги до проблем ліквідності аграрних підприємств визначається необхі-

дністю підвищення ефективності їх діяльності, забезпечення фінансової стабільності розвитку підприємств. Однією із найважливіших складових умов забезпечення фінансової стабільності аграрної галузі є фінансова стабільність кожного підприємства, яка базується на його платоспроможності, ресурсній стійкості, оптимальному співвідношенні власного і позикового капіталу, ефективному механізмі управління ліквідністю підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням платоспроможності і ліквідності займалися такі західні вчені, як Й. Ворст, Д. Джоборда, Е. Уткін, А. Шермет та вітчизняні вчені: Н. Тарасенко, В. Іващенко, М. Болюх, О. Філімонович та інші. Значний вклад у розробку методологічних і методичних аспектів оцінки ліквідності підприємств внесли

Рис. 1. Система показників платоспроможності підприємств

вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: М. Білик, І. Бланк, В. Забродський, В. Ковальов, М. Коробов, А. Лахтіонова, Є. Мних, В. Негашев, М. Родіонова, Г. Савицька та інші вчені.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є аналіз існуючих методичних підходів щодо оцінки ліквідності та платоспроможності підприємств та визначення напрямів її підвищення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасних умовах пошук можливостей зміцнення фінансового стану та підвищення фінансової стійкості стає пріоритетним завданням господарюючих суб'єктів, вирішенню якого має сприяти комплексний системний аналіз діяльності підприємства.

Всі суб'єкти господарської діяльності, які здійснюють свою діяльність на принципах комерційних розрахунків, в умовах ринкової економіки повинні володіти методикою оцінки фінансового стану підприємства з метою оперативного управління активами і пасивами підприємства, досягнення високих кінцевих результатів, забезпечення стабільності і належного іміджу підприємства.

Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності й платоспроможності. Аналіз економічної літератури та нормативних документів свідчить про наявність різних тлумачень сутності платоспроможності та ліквідності підприємства, протиріч в методичних підходах до розрахунку показників, що формують їх рівень,

та загальній оцінці платоспроможності та ліквідності підприємства.

Переважно вчені визначають ліквідність підприємства як їх спроможність своєчасно виконувати свої боргові зобов'язання, що залежить від обсягу заборгованості та обсягу ліквідних коштів [1].

Так, Н.В. Тарасенко під ліквідністю розуміє спроможність підприємства перетворювати свої активи на гроші без втрати їх ринкової вартості для покриття всіх необхідних платежів в міру настання їх строків на швидкість здійснення цього перетворення [2]. Більшість зарубіжних авторів зійшлися на тому, що ліквідність — це здатність підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання на основі перетворення складових елементів поточних активів в грошову форму [3; 4]. А.А. Лахтіонова стверджує, що ліквідність суб'єкта господарювання — це здатність та швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти з метою погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів [6].

Таким чином, запропоноване визначення ліквідності суб'єкта господарювання як здатність та швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти з метою погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів найбільш повно відображає природу цього поняття та враховує ринкові умови господарювання.

Методи оцінки платоспроможності підприємства базуються на системі показників, які наведено на рисунку 1 [8].

Зі схеми видно, що інформаційною базою для оцінки платоспроможності підприємства є баланс, звіт про

Таблиця 1. Фактори, що впливають на зміну ліквідності підприємства

Фактори, що впливають на збільшення ліквідності	Фактори, що впливають на зменшення ліквідності
одержання довгострокового кредиту	погашення довгострокових позик
інвестування капіталу	грошові виплати
прибутки	збитки
амортизаційні відрахування	податки на дохід від оцінки активів
скорочення дебіторської заборгованості	інвестиції в основні засоби
повернення наданих позик	погашення короткострокових кредитів
продаж необоротних активів	використання резервних фондів

Таблиця 2. Класифікація активів та пасивів підприємства

Групи активів	Умовне позначення	Характеристика	Група пасивів	Умовне позначення	Характеристика
Високоліквідні	A1	Грошові кошти	Найбільш термінові	П1	Кредиторська заборгованість
Середньоліквідні	A2	Дебіторська заборгованість	Короткострокові	П2	Короткострокові кредити та позикові кошти
Низьколіквідні	A3	Матеріальні цінності	Довгострокові	П3	Довгострокові кредити та позикові кошти
Неліквідні	A4	Основні засоби	Постійні	П4	Джерела власних коштів

фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, а також бухгалтерська інформація за поточними розрахунками. Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності й платоспроможності.

Поняття платоспроможності та ліквідності суб'єкта господарювання дуже близькі, але друге є місткішим, оскільки від ступеня ліквідності залежить платоспроможність.

Мета аналізу ліквідності полягає не тільки в тому, щоб оцінити ліквідність підприємства, його активів і джерел їх формування, а й у тому, щоб на цій основі розробити заходи, спрямовані на поліпшення цих фінансово-економічних показників.

Основними функціями аналізу ліквідності підприємств є:

- визначення відповідності цільовим параметрам і потенційним можливостям, виявлення тенденцій, локальних і загальних змін та їх інтенсивності, впливу факторів на ці зміни;

- визначення різного роду відхилень від норм, диспропорцій, структурних деформацій, можливостей виникнення несприятливих і ризикових ситуацій, їх інтенсивності та динаміки, а також факторів, що на них впливають;

- виявлення потенційних можливостей зміни та розвитку ліквідності та платоспроможності підприємств, притаманних їм явищ і процесів, попередження та нейтралізація відхилень від норм, диспропорцій, структурних деформацій, несприятливих і ризикових ситуацій, виявлення кола регульованих факторів, шляхів і засобів їх реалізації;

- контроль за виконанням прийнятих управлінських рішень, ефективністю використання ресурсів та дотриманням соціальних норм і стандартів [7].

У таблиці 1 наведено фактори, які впливають на збільшення або зменшення ліквідності підприємства.

Аналіз ліквідності балансу підприємства якраз дозволяє виявити найважливіші аспекти і слабкі позиції в діяльності суб'єкта господарювання та показує, за якими напрямками потрібно проводити таку роботу, аби домогтись поліпшення фінансового стану підприємства.

Основне завдання аналізу ліквідності балансу — перевірити синхронність надходження і витрачання фінансових ресурсів, виявити здатність підприємства розраховуватися за зобов'язаннями власним майном у визначені періоди часу. Ліквідність балансу визначається ступенем покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у кошти відповідає терміну погашення зобов'язань.

На сьогодні ще не визначено єдиних підходів до оцінки ліквідності активів за здатністю й термінами їх перетворення в засоби платежу.

Більшість учених виділяє високо-, помірно- та малоліквідні активи [9].

Іншу характеристику активів за ступенем ліквідності дає І.А. Бланк, окреслюючи абсолютно-, високо-, середньо-, малоліквідні та неліквідні активи [10].

Щодо пасивів балансу, то вони, як відомо, групуються за ступенем терміновості їх оплати на:

- термінові — короткострокові і довгострокові кредити та позики, не погашені в строк, а також розрахун-

ки з оплати праці, з бюджетом та позабюджетних платежів, страхуванню, за виданими векселями (залежно від терміну погашення), заборгованість за товари, роботи і послуги, не оплачені в строк;

- короткострокові — короткострокові кредити банків, розрахунки з кредиторами за товари, роботи і послуги, строк оплати яких ще не настав, а також частина заборгованості за довгостроковими позиками, що повинна бути погашена в поточному періоді;

- довгострокові — довгострокові кредити банків;
- постійні — джерела власних і притриманих до них коштів.

При проведенні аналізу балансу підприємства, насамперед здійснюють класифікацію активів підприємства за їх ліквідністю та пасивів за терміновістю оплати (див. табл. 2).

Баланс підприємства вважають абсолютно ліквідним, якщо:

$$A1 \geq P1 ; A2 \geq P2 ; A3 \geq P3 ; A4 \leq P4.$$

Для комплексної оцінки ліквідності балансу в цілому можна визначити загальний показник ліквідності за формулою:

$$\frac{(A1 \times VA1 + A2 \times VA2 + A3 \times VA3) / (P1 \times VP1 + P2 \times VP2 + P3 \times VP3),$$

де VA та VP — питома вага відповідних груп активів та пасивів в їх загальному підсумку.

Загальний показник ліквідності балансу показує відношення суми всіх платіжних засобів до суми всіх платіжних зобов'язань з врахуванням їх ліквідності. Цей показник дає змогу порівнювати баланси підприємств за різні періоди, баланси різних підприємств та визначити найбільш ліквідні баланси.

При оцінці ліквідності розраховують три основні коефіцієнти:

- коефіцієнт покриття;
- коефіцієнт швидкої ліквідності;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Ці показники розраховуються на підставі даних форми № 1 шляхом зіставлення поточних активів і поточних зобов'язань підприємства.

Коефіцієнт покриття (інші найменування цього коефіцієнта — коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності). Він дає загальну оцінку ліквідності активів, показуючи, яка сума поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Якщо поточні активи перевищують за величиною поточні зобов'язання, підприємство може розглядатися як таке, що успішно функціонує.

Коефіцієнт розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт покриття} = \frac{\text{Оборотні активи} + \text{Витрати майбутніх періодів}^*}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}^{**}}$$

* Витрати майбутніх періодів включаються до складу поточних активів у тій частині, яка буде використана (списана) протягом 12 місяців з дати балансу.

** Доходи майбутніх періодів включаються до складу поточних зобов'язань у тій частині, яка буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу.

Якщо цей показник дуже високий, то це може бути пов'язано із надлишковими виробничими запасами, надплановою завантаженістю готової продукції на складах,

Таблиця 3. Показники оцінки ліквідності підприємства

№ з/п	Назва показника	Нормативне (рекомендоване) значення	Призначення (опис)
1	Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт ліквідності)	> 2	характеризує достатність оборотних засобів для покриття своїх боргів
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	> 1	Показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена не тільки за рахунок грошових коштів, але і за рахунок очікуваних фінансових надходжень
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	> 0,2	Характеризує негайну готовність підприємства ліквідувати короткострокову заборгованість
4	Робочий капітал (розмір власних оборотних засобів)	Середньо галузеве	є "фінансовою подушкою", що теоретично дає можливість підприємству погасити всі або більшу частину своїх короткострокових зобов'язань та продовжувати працювати

невиправданим зростанням дебіторської заборгованості, тобто із уповільненням обертання капіталу.

Коефіцієнт покриття, що дорівнює 2 (або 2:1), свідчить про можливість підприємства погасити поточні зобов'язання.

Такий підхід пояснюється практикою, що склалася, згідно з якою при ліквідації активів їх продажна ціна на аукціоні становить приблизно половину їх ринкової вартості. Іншими словами, якщо вартість активів зменшиться вдвічі, виручки, що залишилася, буде достатньо для погашення поточної заборгованості в тому випадку, якщо до ліквідації коефіцієнт дорівнював 2:1.

Значення коефіцієнта покриття в межах 1—1,5 свідчить про те, що підприємство своєчасно погашає борги.

Критичне значення коефіцієнта покриття дорівнює 1.

Зниження коефіцієнта означає зростаючий ризик неплатоспроможності.

При значенні коефіцієнта покриття менше 1 підприємство має неліквідний баланс.

Звертаємо увагу на те, що в цих методиках при розрахунку коефіцієнта покриття у складі поточних активів не враховуються витрати майбутніх періодів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (інше найменування цього коефіцієнта — коефіцієнт "лакмусового папірця").

На відміну від попереднього, він враховує якість оборотних активів і є більш суворим показником ліквідності, оскільки при його розрахунку враховуються найбільш ліквідні поточні активи (запаси не враховуються).

Швидкий коефіцієнт розраховується за такою формулою:

Коефіцієнт швидкої ліквідності = $\frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси} + \text{Витрати майбутніх періодів}^*}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}^{**}}$.

У літературі наводиться орієнтовне нижнє значення цього коефіцієнта, що дорівнює 1. Однак ця оцінка носить умовний характер.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних (короткострокових) зобов'язань може бути погашена негайно.

Коефіцієнт розраховується за формулою:

Коефіцієнт абсолютної ліквідності = $\frac{\text{Грошові кошти та їх еквіваленти}}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}^{**}}$.

Теоретичне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності, повинне бути не меншим 0,2—0,25.

Для оцінки платоспроможності і фінансової стійкості не тільки розраховують співвідношення між поточним активами і поточними зобов'язаннями, але також визначають і їх різницю.

Різниця між поточними активами і поточними зобов'язаннями становить чистий робочий капітал підприємства (Рк). Наявність чистого робочого капіталу свідчить про те, що підприємство здатне не тільки сплатити поточні борги, але й має в своєму розпорядженні фінан-

сові ресурси для розширення діяльності і здійснення інвестицій.

Запишемо формулу для визначення чистого робочого капіталу на підставі даних балансу:

$R_k = [\text{Оборотні активи} + \text{Витрати майбутніх періодів}^*] - [\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}^{**}]$.

Оптимальний розмір чистого робочого капіталу залежить від сфери діяльності, обсягу реалізації, кон'юнктури ринку. Для оцінки достатності Рк можна порівняти його з аналогічними показниками інших підприємств.

Якщо при аналізі таких коефіцієнтів виявлені відхилення від рекомендованих значень, то необхідно з'ясувати причини цього.

При проведенні дослідження ліквідності підприємства за даними показниками не слід обмежуватися лише їх розрахунками і порівняннями в динаміці або з аналогічними підприємствами, тому що аналіз буде неповним.

Основні показники ліквідності підприємства наведено в таблиці 3.

Наведені коефіцієнти являють собою відносні величини і протягом часу можуть не змінюватись або змінюватись незначно, тоді як зміни в складових чисельника і знаменника можуть бути суттєвими. Тому таке дослідження доцільно доповнювати факторним аналізом.

Основними причинами неплатоспроможності можуть бути:

- прорахунки у вивченні міжнародних ринків продукції, яка пропонується підприємством;
- невиконання зовнішньоекономічних контрактів за строками поставок продукції, порушення її структури та асортименту, зниження якості;
- підвищення собівартості продукції;
- втрата каналів реалізації і постійних покупців, замовників в умовах міжнародної конкуренції
- неплатоспроможність самих покупців і замовників з різних на це причин;
- невиконання плану прибутку і нестаток власних джерел фінансування підприємства;
- неврахування процесів глобалізації і, як наслідок — тиску конкурентів, зміни попиту та інфляційних процесів;

- неврахування змін податкової політики;
- значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість та у надлишкові виробничі запаси;
- низьке обертання оборотного капіталу.

Підсумовуючи, можна відмітити таке, що для правильного розуміння динаміки та рівня платоспроможності підприємства необхідно брати до уваги наступні фактори:

- 1) характер діяльності підприємства;
- 2) стан запасів: у підприємства може бути надлишок або нестача запасів, порівняно з величиною, необхідною для безперебійної діяльності;
- 3) умови розрахунків з дебіторами: надходження дебіторської заборгованості через короткі проміжки часу після купівлі товарів призводить до невеликої їх частки в складі оборотних активів підприємства, і, навпаки;

4) стан дебіторської заборгованості: наявність чи відсутність в її складі прострочених та безнадійних боргів.

Для визначення рівня платоспроможності підприємства доцільно використовувати показники ліквідності з їх нормативними значеннями.

У разі, якщо наведені вимоги не виконуються, можна очікувати, що рано чи пізно суб'єкт господарювання виявиться неплатоспроможним, а отже, і виникне підстава для порушення проти нього справи про банкрутство.

Проаналізувавши всі наведені аспекти, пропонується розглядати не лише довгострокові зобов'язання, адже наявні поточні платежі у короткотерміновому періоді складають значну частину від суми всіх платежів, і, відповідно, залежність платоспроможності від погашення короткотермінових позик очевидна, тому що саме вони впливають на платоспроможність підприємства. За ситуації, коли банки через високий рівень ризиків кредитування не зацікавлені у наданні кредитів фірмам, то, як наслідок, більшість підприємств мають високу заборгованість за короткотерміновими зобов'язаннями. Таким чином, платоспроможність підприємства — це, насамперед, його здатність у повному обсязі та за визначений термін розрахуватися зі своїми зобов'язаннями за допомогою грошових ресурсів та інших активів, а також спроможність здійснювати безперервну фінансово-господарську діяльність.

Основними причинами зниження ліквідності та платоспроможності підприємства є збиткова діяльність, а також збільшення поточних зобов'язань, фінансування капітальних витрат за рахунок поточних зобов'язань, зменшення власного капіталу.

Відповідно рекомендації, щодо покращення рівня ліквідності та платоспроможності передбачають, насамперед, досягнення прибутковості, що передбачає збільшення обсягів продажу та зменшення витрат, залучення довготермінових позик на фінансування капітальних витрат, або відмова від інвестиційних проектів.

Також важливим є раціональне управління наявними фінансовими ресурсами, зокрема визначення оптимальних обсягів виробничих запасів, управління дебіторською заборгованістю, координація планів виробництва та продажу, забезпечення безперебійної роботи підприємства тощо. Тобто вихід зі скрутного становища і підвищення ефективності діяльності вимагає розробки та впровадження комплексу заходів.

ВИСНОВКИ

Багатоаспектність і специфіка функціонування аграрних підприємств зумовлюють необхідність здійснення якісної та своєчасного прогнозування їх фінансової стійкості та платоспроможності, яке ґрунтується на системі вимірників. Запропонований вимір здійснення фінансового прогнозування набуває виняткового значення при визначенні найвагоміших чинників та генеральних орієнтирів економічного стійкого поступу підприємств аграрної галузі, що особливо важливо в контексті пошуку самостійного неповторного шляху їх розвитку в межах глобалізаційних процесів.

Отже, можна зробити висновки, що для кожного підприємства дуже важливо мати в своєму розпорядженні достатньо ліквідні кошти, так як це є запорукою їх процвітання та подальшого розвитку. Тому підприємства повинні обирати правильні та найбільш ефективні методи управління своїми коштами, які в майбутньому принесуть йому прибутки та забезпечать поточну і перспективну платоспроможність і ліквідність.

Таким чином, основне призначення управління фінансами підприємства і стабілізації його фінансової стійкості полягає в тому, щоб:

— забезпечити раціональну збалансованість активів (засобів) і пасивів (джерел фінансування) підприємства. Інакше кажучи, забезпечити стійку і економічно виправдану відповідність джерел фінансування активам;

— збалансувати надходження і виплати платіжного обігу, тобто забезпечити достатність платіжних засобів для виконання всіх зобов'язань підприємства як за термінами, так і за обсягом.

Література:

1. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: [навч. посібник] / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. — К.: КНЕУ, 2005. — 592 с.
2. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства: навч. посібник для студ. екон. спец. вищих навч. закл. / Н.В. Тарасенко / Національний банк України; Львівський банківський ін-т. — 2. вид., стер. — К.: Алерта, 2003. — 486 с.
3. Бернстайн А. Анализ финансовой отчетности / Пер. с англ. / [А. Бернстайн]; под ред. Я.В. Соколова. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 624 с.
4. Бригхэм Юджин Ф. Энциклопедия финансового менеджмента: сокр. пер. с англ. / Ред. кол.: А.М. Емельянов, В.В. Воронов, В.И. Кушлин и др. — М.: РАГС; ОАО "Изд-во "Экономика", 1998. — 823 с.
5. Вдовенко Л. Платоспроможність підприємств: сутність та методика розрахунку показників / Л. Вдовенко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. — Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2012. — Вип. 10. — Ч. 2. — С. 27—29.
6. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія / Л.А. Лахтіонова. — К.: КНЕУ. — 2001. — 388 с.
7. Бочаров В.В. Комплексный финансовый анализ / В.В. Бочаров. — СПб.: Питер, 2005. — 432 с.
8. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент. — К.: Знання, 3-тє вид., 2008.
9. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Р.О. Костирко. — Х.: Фактор, 2007. — 784 с.
10. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк. — В 2-х т. Т. 1. — К.: Эльга, 1999. — 590 с.

References:

1. Bilyk, M.D. Pavlovskaya, A.V. Pritulyak, N.M. and Nevmerzhtitskaya, N. Yu. (2005), *Financovyy Analiz [Financial Analysis]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
 2. Blank, I.A. (1999), *Osnovy fyansovoho menedzhmenta [Fundamentals of financial management]*, Elga, Kyiv, Ukraine.
 3. Bernstein, L. (2002), *Analiz finansovoy otchetnosti [Analysis of financial statements]*, Finansy i statistika, Moscow, Russia.
 4. Brigham, Eu. F. (1998), *Entsiklopediya finansovogo menedzhmenta [Encyclopedia of financial management]*, RAGS; JSC, Publishing House, Economics, Moscow, Russia.
 5. Vdovenko, L. (2012), "Solvency of enterprises: the essence and methodology of calculating indicators", *Ekonomichnyj analiz: zb. nauk. prats' [Economic analysis: Col. sciences works]*, Publishing and Printing Center of the Ternopil National Economic University Economic Thought, Ternopil, Ukraine.
 6. Lakhtionova, L.A. (2001), *Finansovyy analiz sub'yektiv hospodaryuvannya [Financial analysis of business entities]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
 7. Bocharov, V.V. (2005), *Kompleksnyy finansovyy analiz [Complex financial analysis]*, Peter, St. Petersburg, Russia.
 8. Kovalenko, L.A. and Remneva, L.M. (2008), *Finansovyy menedzhment [Financial management]*, 3rd ed, Knowledge, Kyiv, Ukraine.
 9. Kostyrko, R.O. (2007), *Finansovyy analiz [Financial Analysis]*, Factor, Kharkiv, Ukraine.
 10. Tarasenko, N.V. (2003), *Ekonomichnyy analiz diyalnosti promyslovoho pidpryyemstva [Economic analysis of the industrial enterprise]*, 2nd ed., Alerta, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 23.11.2017 р.*